

3'97

ISSN 0208—2551

МАСТАЦТВА

ГАРТАЮЧЫ НЕНАПІСАНУЮ КНІГУ

У адной са сваіх радыёперадач цыкла "Выхавай у сабе прыгожае" Уладзімір Бойка наоў "перачытваў" вядомы твор Аляксея Саўрасава "Гракі прыляцелі":

"Там за стваламі бяроз відаць дакі вясковых будынкаў, над якімі ўзвышаецца старадаўняя цэркаўка... А на фоне блакітнага неба асабліва выразна выдзяляюцца гнёзды гракоў, яшчэ мінулагоднія... А на зямлі — снег, падталы, з блакітнымі цэнямі, падталыя лужыны... А вакол гнёздаў тлумяцца гракі... Вясна прыйшла..."

Не так проста растлумачыць, чым вабіць нас гэты твор Саўрасава".

З пятага, апошняга паверха, на якім жылі Уладзімір Андрэевіч Бойка разам са сваёй жонкай Лі-

ліяй Іосіфаўнай Брандабоўскай, добра відаць бяроза, што нібыта спынілася перад пад'ездам іх дома, перад балконам, на якім заўсёды месціцца і з якога злятаюць цэлыя чароды птушак: сінічак, вераб'ёў, галубоў, якіх так любіў даглядаць гаспадар гэтай кватэры. Птушкам ён адвёў асобнае месца на балконе, і для кожнай — і маленькай, і вялікай, — быў свой уваход у шпакоўню (не забываў ён падзякаваць за гэтую шпакоўню майму сыну), "уваходы" зрабілі маленькі і вялікі, каб не было пакрыўджаных, каб усіх задаволіць, — гэткая своеасаблівая, з часоў брыцкага караля Артура, "утопія" птушынага братэрства...

"Гракі прыляцелі! Яны нагадваюць пра ўсе астатнія вясновыя перамены!.. Не проста прадчуван-

Мой кабінет. Аловак, 1982.

РЕПОЗИТОРИЙ БГЛУ

не перамен, але і відавочныя іх прыкметы... усвядомлена або неўсвядомлена, але ў нашай душы ўзнікаюць хвалючыя пачуцці прадчування перамен... Гэта сапраўды карціна пра перамены. Не-здарма ў мінулым стагоддзі яе так любілі ўсе, хто прагнуў перамен у грамадскім жыцці..."

Знізу — чароды каштанаў, а ў адным з дрэў — шчыліна, дзе абодва — муж і жонка, закаханы і закаханая (і такімі яны засталіся назаўсёды), пакідалі адзін для аднаго жменьку сабраных каштанаў. Яшчэ адна утопія? Ці, можа, наадварот, імкненне ажыццявіць тыя ідэалы, якімі жыў, якімі прываблівала класіка, ці, можа, гэта яна, класіка, дазволіла захаваць на ўсё жыццё, да астатку і да канца светлы, незгасальны вобраз каханай, вобраз кахання, вечна маладога і вечна прыгожага...

У салоне выстаўка чарговая пейзажыста адмысловага. Мы з табой хадзілі і глядзелі акварэлі: сонечныя ўзлескі і сцяжынкі, сінія нябёсы без хмурынкі, шэрыя нябёсы, як уцёсы, і ўцёсы колеру нябёсаў; каларовыя наплывы тушы радавалі вока, нашы душы. Ах, чаму цябе я не маюю? Пэўна, забываю, як цалую!..

Што было СПАЧАТКУ? Каханне або паэзія? Мастацтва або слова?

Гэтае пытанне задаю сабе і я: задумала напісаць артыкул-успамін, артыкул-прысвячэнне, а стала атрымлівацца... рэцэнзія. Так, рэцэнзія на неапісаную кнігу. Але ў яе існаванні можна не сумнявацца. Бо кнігай стала, мабыць, само жыццё. Задумваючыся над зместам, над сэнсам гэтага жыцця — жыцця Уладзіміра Андрэевіча Бойкі, я нібыта краваю або нават гартаю старонкі ўжо напісанай, прачытанай кнігі, што перастварыла сусвет гэтага чалавека і сама стала сусветам яго мастацтва, вопыту жыцця, кнігі, што дазволіла далучыцца да вытокаў думак яе галоўнага героя, што расхінула свет душы іншага чалавека, што бывае закрытым ад чужога вока, але перад унутраным зрокам адчыняе таямніцы. Не, ён не пісаў КНІГУ — яна ўжо напісана. Ён дапісаў сваю кніжачку, тую, што мог зрабіць і напісаць толькі ён, каб не адчуваць сябе самотным і непатрэбным у вялікім жыцці. Бо, мабыць, надта ж запалі ў душу словы любімага паэта: "Я не самотны, я кнігу маю..."

Читаю. Думаю. Пишу. Рисую. Опять читаю. И опять пишу. И в записную книжку занову я всё, что я завтра людям принесу. И если мне хоть слово суждено сказать, которое иной не скажет, тогда мой скромный труд оправдан — даже, когда оставляю слово хоть одно... 19—30.07.80.

Кніга, на якую я пішу рэцэнзію (а ці маю я права пісаць на яе рэцэнзію?), — гэта тая сукупнасць напісанага, зробленага, што сталася плёнам жыцця Уладзіміра Бойкі. Якую назву можа мець гэта кніга? Не ведаю. Магчыма, як і адна з ужо ім названых, — "Маўклівая размова", а можа, па аднаму з

тых радкоў, што згадваюцца цяпер... Яе першая старонка — скупыя радкі з "Энцыклапедыі літаратуры і мастацтва Беларусі", з першага тома:

"Бойка Уладзімір Андрэевіч (н. 9.4.1932, Мінск), беларускі сав. журналіст, мастацтвазнавец, графік. Скончыў БДУ (1955). Працаваў у газ. (1956—73). Удзельнік маст. выставак з 1972. Аўтар кніг аб выяўл. мастацтве... Аўтар і вядучы радыёцыкла "Выхавай у сабе прыгожае" (з 1973), тэлевізійнага цыкла "Роздум" (з 1981). Аўтар сцэнарыяў фільмаў... Аформіў і зрабіў іл. да кн. ... Распрацаваў макеты і аформіў шэраг навук. выданняў..."

Энцыклапедыя зафіксавала асноўныя накірункі працы Уладзіміра Бойкі, а іх было яшчэ больш. Яго цікавіла многае, і многім ён займаўся ўсур'ёз, інакш не ўмеў. Так, гэта быў чалавек адраджэнцкага руху, мажліва, больш сціплы і стрыманы, чым іншыя, але ён быў адным з тых, хто так ці інакш фарміраваў адраджэнцкі рух беларускай інтэлігенцыі 60-ых гадоў, таго пакалення, што дало В.Быкава, А.Адамовіча, многіх з тых, каго Уладзімір Бойка ведаў асабіста, з кім сябраваў. Да сціслых радкоў энцыклапедыі многае можна было б дадаць... Мабыць, першае — не хапіла некалькіх дзён жыцця, каб сустрэць сваю 64-ую гадавіну, бо апошні дзень наступіў з надыходам новага дня: 2... 1996.

А радыёцыкл "Выхавай у сабе прыгожае" і цыкл тэлеперадач "Роздум" перасталі гучаць раней — у сакавіку 91-га...

Няма ў гэтым артыкуле і вельмі значнага: Уладзімір Бойка — вядомы беларускі літаратуразнавец. Як літаратуразнавец ён пачаў сваю працу ў тыя ж, 50-ыя гады...

Часта побач з яго імем у беларускім друку з'яўлялася імя Алеся Адамовіча. Так, яны былі студэнтамі ў адзін і той самы час, але ў нечым і аднадумцамі, "шасцідзiesiąтнікамі", сябрамі-суразмоўцамі. Уладзімір Бойка прысвяціў Адамовічу шэраг сваіх артыкулаў, рабіў макет і пісаў тэкст да альбома "Алеся Адамовіч" (1988), прадмову да чатырохтомнага выдання твораў Адамовіча (т. 1, 1995) і інш.

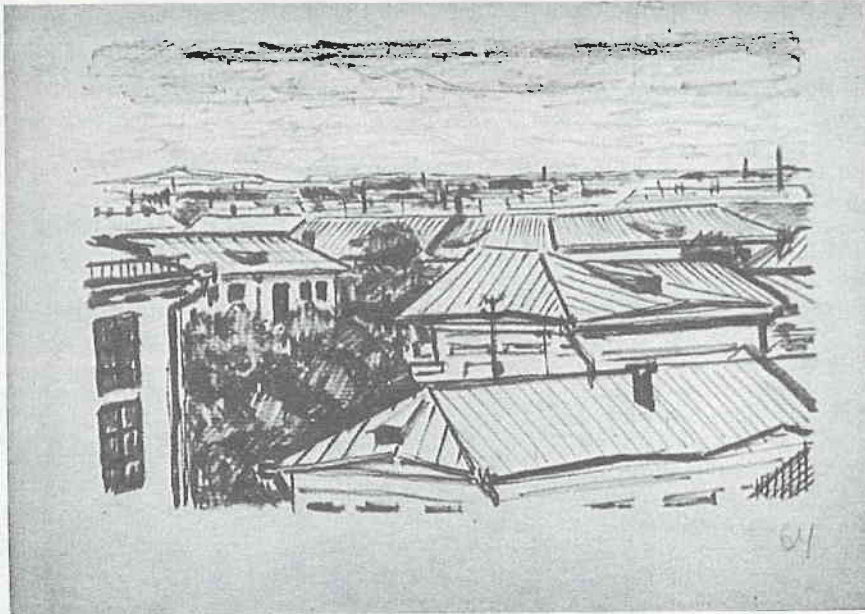
"У ДЫЛОГІІ АДАМОВІЧА кожны радок працуе на вобраз Толі і на вобраз Маці. Гэта два фокусы, вакол якіх усё закручана.

Толя — вакол Маці, як планета вакол Сонца. І ў яго сілы цэнтраімклівыя — да дому, да сям'і, да мамы, а цэнтрабежныя — туды, у свет, свет... сяброў, свет суседзяў, свет родных (вось ён нават да дзядзькі з'ездзіў), вялікі і шалёны свет, які — ЗА межамі Лясной Сялібы...

Крым. Рыбацкае. Акварэль, 1986.

Вільня. Вуліца Літарату, Туш, фламастэр, 1982.

Вось сілавя палі дылогіі! І на характар руху вось гэтай планеты па імю Толя вакол Сонца-Маці робіць уплыў сутыкненне цыклонаў!..

О, як Толя гэтай віхурай захоплены! Ён нават рвецца з поля прыцягнення сям'і — туды, у вір сутычкі цыклонаў!..

Падзеі толькі тыя бяруцца, якія нешта праясняюць у Толю, цераз Толю, цераз Маці тлумачаць увесь агромністы свет і — галоўнае — маральную пазіцыю самога пісьменніка, падштурхваючы чытача да складанай духоўнай работы".

Непакоіў, хваляваў Уладзіміра Андрэевіча вобраз

Маці — у Максіма Багдановіча, у Алёся Адамовіча. Адзіства маці і сына, лучнасць каханай і маці...

З цягам жыцця гэты вобраз паступова ўскладняўся ў яго свядомасці. Пра сваю маці ён мог гаварыць доўга, успамінаць, паказваць яе дзённік. Прыгожай, але цвёрдай жаночай рукой былі вядзены словы. Як змаглі дайсці яны з далёкага мінулага?

На старонцы — дата: 11/IV-20 г.: "4. Сапраўдная асвета — у гарманічным развіцці інтэлекту, моцнай устойлівай волі і маральнай чуйнасці. Т(алстой).

6. Мэта чалавецтва — наблізіцца да царства Розуму і Гуманнасці".

"Верасень 1941 г.

1/XI-41 г. Бясконца цяжка. Дзеці ідуць у школы. Плакала слязамі крыві".

"9/IV-45 г. Дзень перамогі дзень заканчэння вайны. Дык вось ён доўгачаканы.

Радасць за Радзіму, боль па тых, хто загінуў"... (Ці то старонкі выцвілі, бо знакаў прыпынку не збераглося. Ці хваляванне захлынала...)

Такая вось сядчына маці сыну. Свае пошукі сэнсу, спробы зразумець галоўнае. З матчынай навукі. З тагам часу яна ўсведамляла, што жыццё ўносіць свае карэктывы, "выпраўляе" запаветы яе бацькоў, руйнуе старыя ідэалы. Таму побач са словамі "спачуванне", "кротасць" пазней паявілася прыпісаная яе ж рукой горкая выснова: "чепуха".

Маці, якая сама стварыла свой лёс, атрымала адказную (скончыла Сельскагаспадарчую акадэмію ў Горках), працавала "верай і праўдай", забываючыся на сон, з болей пакідаючы малога сына на бабулю, каб вучыць і выхоўваць іншых, — відаць, многае зразумела і балюча перажывала зразуметае. Але тое, што чалавек павінен імкнуцца да "Розуму і Гуманнасці", яна перадала сыну. І той жыццёвых варунках шукаў свой шлях.

Гартаючы старонкі мастацтвазнаўчых прац Уладзіміра Бойкі, заўважаю яго заўсёдную цікавасць да гледача: а як ён успрымае гэты вобраз, а ці здольны зразумець глыбокі сэнс твора? — жаданне абудзіць яго думку, прымусіць разважаць над убачаным (нават у назвах яго перадач па радыё тэлебачанню ёсць заклік да такой працы). "Навука чыць бачыць". Ён добра разумеў, што мастацтва цікавае само па сабе, неабходнае як сродак выхавання — выхавання душы чалавека, выхавання пачуццяў высакародных, годных чалавечага імя, і аднаго з найгалоўных — пачуцця прыгожага. Менавіта яно можа стаць падмуркам сапраўды гуманістычнага выхавання, падмуркам жыццёвага вопыту чалавека і крыніцай узбагачэння грамадства. Не выпадкова ж Уладзімір Бойка прыйшоў да думкі пра духоўны Чарнобыль (здаецца, відавочнасць духоўнага Чарнобыля, што завяс над Беларуссю уражвала не яго аднаго) і магчымасць — толькі пра культуру, толькі праз узвышэнне духоўнага пратэстанцыялу — выратаваць чалавека, нацыю, чалавецтва.

Па прыродзе сваёй гэты чалавек быў настаўнікам. Настаўнікам для тых, хто слухаў яго ў школьным класе або студэнцкай аўдыторыі (на журфаку БДУ, у тэатральна-мастацкай інстытуце) і ў самых апошніх гадах — у класах гімназіі, хто слухаў радыё або тэлевізійныя перадачы, хто чытаў яго артыкулы, урэшце, размаўляў з ім, седзячы на пятым па-

Менскія дахі. Аловак, 1964.

З эскізаў да "Версіяў" Юрася Залоскі. 1995.

версе ў заваленым пад самую столь кнігамі і папкамі рабочым кабінце, дзе ішла работа — работа мастака, даследчыка, навукоўца, работа розуму і сэрца. Ён імкнуўся сфарміраваць чалавека — выхаваць чалавека разумнага, добрага, прыгожага, Чалавека, які б не проста жыў, але ўпрыгожваў сваёй прысутнасцю жыццё, не проста крочыў наперад, а ўпэўнена набліжаўся да мяжы — стагоддзяў, тысячагоддзяў, эпох — і цывілізацый.

Так, у “кніжцы жыцця” Уладзіміра Андрэвіча Бойкі я натрапіла на старонкі ілюстрацый. Ён афармляў кнігі Б.Сачанкі (“Чужое неба”, 1979), А.Александровіча (“Творы”, 1981), В.Тараса (“Два сшыткі”, 1982), Германа Гесэ (“Гульня шкляных перлаў”, 1992) і многіх іншых — цэлая бібліятэка! Працуючы над альбомам “Алесь Адамовіч”, У.Бойка ў дзённіку занатаваў пэўныя этапы сваёй працы, праз якія паўстаюць яго пошукі мастака-ілюстратара, мастака-афарміцеля:

“Выклеіць альбом з макулатуры, дзе яшчэ ўласна саміх здымкаў Адамовіча не будзе. А макет тэксту і макет ТЭМАТЫКІ ЗДЫМКАЎ... Тут павінны ісці паралельна тры-чатыры пласты. Бо ён літаратурна-знавец — трэба здымаць ягоня кнігі ў розных сітуацыях. Бібліятэку, кніжныя паліцы, картатэку. Каб чыталіся назвы кніг. ГЭТА ж тэма — ЯК АДАМОВІЧ ПРАЦУЕ. I — тое, што я называю нацюрмортамі на тэмы Адамовіча.

Кватэра. Кабінет. Рабочы стол. Магнітафон. Радыепрыёмнік.”

Ілюстратарам ён сябе не лічыў: неабходна дастаць афармленне кнігі з самой кнігі, — любіў паўтараць Уладзімір Андрэвіч. Імкнуўся спалучаць у межах адзінага вобраза знаёмае і незнаёмае, літаратурнае і прыватна-жыццёвае, ён памнажаў адзін вобраз сам на сябе, каб атрымаць новую скупнасць, новы вобраз. Згадаем, як у пачатку ён афармляў уласную кнігу — “Маўклівая размова” (1964). Вось (па тэксту кнігі) інквізіцыя дапытвае мастака Веранезе, побач новы прыклад: катаванне франкістамі іспанскага мастака Агусціна Ібаролы:

“Але Веранезе знайшоў у сабе сілы пакінуць у творы амаль усё як было, за выключэннем таго, што на месцы сабакі напісаў Магдалену... Здавалася б, цяжка знайсці больш красамоўны дакумент варожасці да мастацтва, больш красамоўнае сведчанне мужнасці мастака...”

Побач — малюнак: узвышаная, на кані пастава Дон-Кіхота і ўнізе прыземлены, са сваім кавалкам запечанай курыцы — Санча Панса. На двох старонках — чатыры розныя ілюстрацыі і знізу — аўтарскія тлумачэнні да іх:

“Што такое розніца “почыркаў” мастакоў — добра відаць на прыкладзе ілюстрацыі. Па-свойму адлюстравалі Дон-Кіхота Гюстаў Дарэ (уверсе)...

... Інакшы Дон-Кіхот у савецкага мастака Мікалая Піскарова...

... Уверсе Дон-Кіхот мастакоў Кукрынкісаў...

... Прызнаем славу тага сервантэсаўскага героя і ў адлюстраванні Пікасо...”

Уладзімір Бойка шукаў ілюстрацыю, якая “гаворыць”, якая “жыве” ў натуральным асяроддзі з тэкстам апавядання, дапаўняе гэты тэкст, выводзіць яго за новыя межы, да новых даляглядаў і далучае да невядомага раней адзінства — адзінства з цэлым сусветам, з выдуманым і сапраўдным, з фантастычным і рэальным.

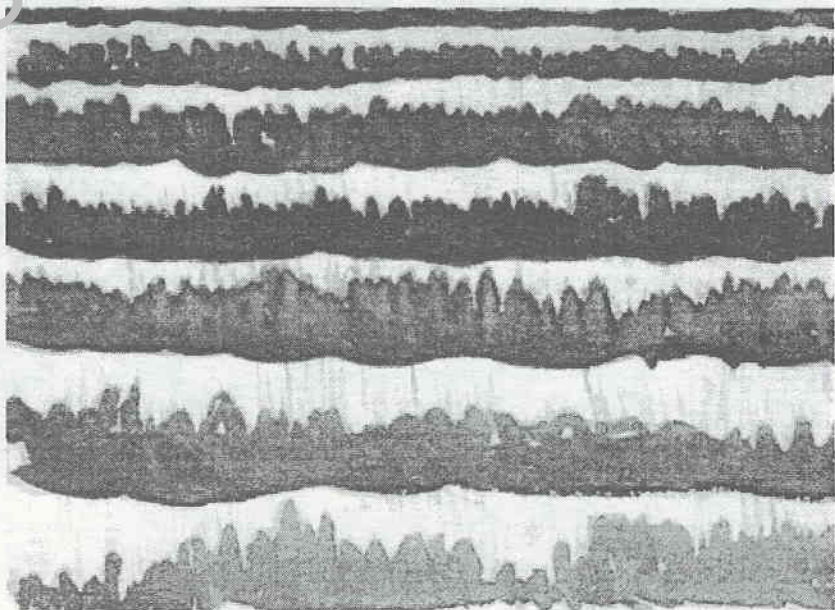
Знаёмы вобраз Дон-Кіхота ўзнікае ў апошняй кнізе мастака Уладзіміра Бойкі — у ілюстрацыях да кнігі Юрася Залоскі “Версія” (1995). Зверху справа — Дон-Кіхот, знізу злева — Пагоня. Іх раздзяляюць (ці, наадварот, аб’ядноўваюць) партрэты-фотаздымкі (калаж) тых, хто, на думку Уладзіміра Бойкі, таксама на гэтым шляху — яны ж і з’яўляюцца суразмоўцамі аўтара гэтай кнігі: Быкаў, Крукоўскі, Мальдзіс, Конан, Гілевіч, Трусаў, Каўка, Раманюк, Шунейка, Сідарэвіч, Сурмач, Бабкоў, Ігар Жук і інш.

Кола гісторыі — з ілюстрацыі другой старонкі вокладкі — няўхільна і хутка (пра што тут жа нагад-

З эскізаў да “Версіяў” Юрася Залоскі. 1995.

Крым. Рыбацкае. Хваля. Акварэль, 1984.

ваюць выявы-сімвалы яго руху — матацыклы, аўто) круціцца: у які бок? назад ці наперад? Менавіта яно выклікала з небыцця, вярнула з мінулага вобразы Пагоні, латніка з бел-чырвона-белым сцягам — і памножыла іх шэрагі — пагоняў, латнікаў... Жыве Беларусь! Але яно ж пакінула недзе ззаду і прыземістую хатку з штыкетнікам і кастром дроў (вобраз са старога фотаздымка, у якім узноўлены родныя аўтару дыялогаў, Юрасю Залоску, мясіны, — і на вокладцы кнігі, і на старонках 176, 177). Гэтае ж кола з сімваламі руху, паўторанае на стар. 203, адвяло ў мінулае (ці, наадварот, выцягнула з мінулага) і сям'ю аўтара кнігі, і самога яго — маленькага хлопчыка ў маці на руках. І ўсё гэта — дзякуючы вынаходлівай працы мастака-афарміцеля — Уладзіміра Бойкі.

Спалучэнне дакументальнага і ўмоўнага, гістарычнага ў розных яго іпастасях значна ўзбагачае змест дыялогаў, разважанняў, выпісак з дзённіка і цытат з друкаваных выданняў. Ілюстрацый, выкананых у тэхніцы калажу, у "Версіях" шмат — ды і яны самі сталі пэўнымі "версіямі", вытлумачэннямі тэксту, што нарадзіліся ў выніку прачытання-асэнсавання матэрыялаў кнігі. Іх шмат, і кожная выклікае своеасаблівы роздум, прымушае так ці інакш сфармуляваць сваю думку, нібыта і ты ўжо ёсць яшчэ адзін суб'ядзіннік, няхай сабе ціхі і незаўважны, у гэтай кнізе.

Уладзімір Андрэевіч Бойка "чытаў" творы жывапісу, графікі як літаратуразнавец, а кнігі беларускіх пісьменнікаў, даследчыкаў прыгожага слова — як

мастак, звязваючы гэтыя два віды мастацтва — славеснае і выяўленчае — у пэўнае адзінства. Відавочна, ён імкнецца да таго, каб назваць словамі тое, што адчувае чалавек у судакрананні з мастацтвам.

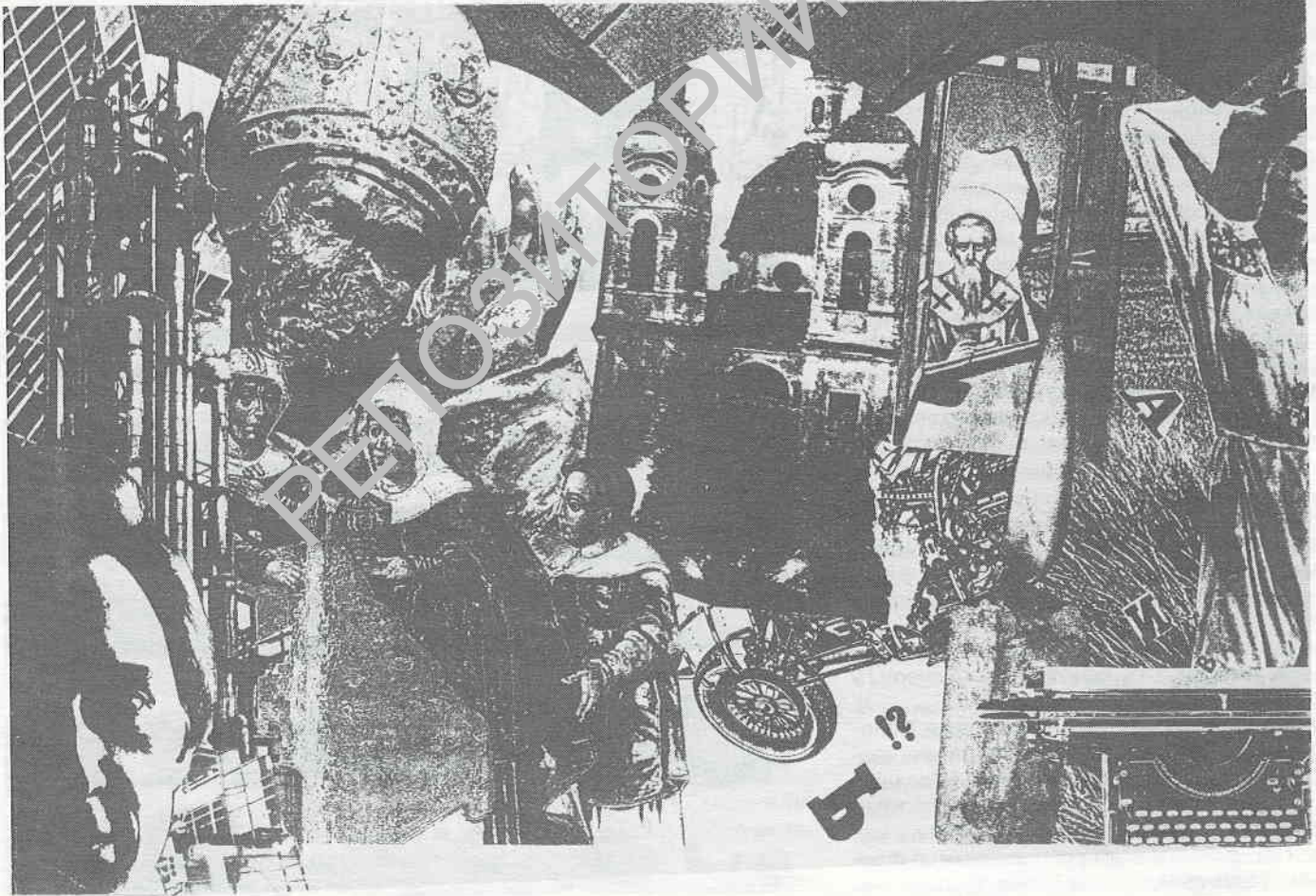
Як мастацтвазнаўца, Уладзімір Бойка выдаў шэраг кніг: "Маўклівая размова" (1964), "Глебаў Аляксея Канстанцінавіч" (1974), "Беларуская палітра дваццатага стагоддзя: Эцюды" (1976), "Бессмертне подвига" (1980) і інш., а таксама безліч артыкулаў гэтага накірунку. Разважаючы пра творчасць таго ці іншага мастака, пісьменніка, Уладзімір Бойка шукаў, здаецца, самае галоўнае, сказанае гэтым творцам праз вобразы свайго мастацкага свету. Ён імкнецца зразумець "формулу" творчага жыцця мастака ці пісьменніка. Так, як гэта было з творчасцю А.Адамовіча:

"Ад дылогіі "Вайна пад стрэхамі" і "Сыны ідуць у бой" да "жыццяпісанняў гіпербарэяў" у "Карніках", ад нестандартных літаратуразнаўчых практыкаванняў над прозай Кузьмы Чорнага да глыбіннага прачытання тварэнняў Максіма Гарэцкага, ад артыкула "Гнеўная памяць" да эсэ "Дастаеўскі пасля Дастаеўскага" і "Нічога больш важнага"... Адамовіч пераадолеў шлях да ўсвядомленай формулы: КАБ ТЭПЕРА ЯДЗЕРНАЯ БОМБА НЕ ўЗАРВАЛАСЯ ў САПРАТНАСЦІ, ЯНА ПАВІННА ўЗАРВАЦЦА ў ЛІТАРАТУРЫ..."

Удакладнім: увогуле ў мастацтве...

гэтая формула адрасавана ўсім. Ён называў яе **ФОРМУЛАЙ ГУМАНІЗМУ**.

З эскізаў да "Версіях"
Юрася Залоскі. 1995.

БЕЗ МЕЖАЎ

З этнографай, пэўна, маглі б атрымацца самыя мудрыя палітыкі. Усведамляючы, услаўляючы унікальнасць свайго народа, яны ўважліва прыглядаюцца да традыцыйнай культуры суседзяў, шукаюць і знаходзяць у ёй не толькі тое, што розніць, але і тое, што яднае нашу культуру з латышскай, літоўскай, польскай, украінскай, рускай... Мова культуры — самы дасканалы шлях да ўзаема разумення. Людзі, захопленыя адраджэннем, развіццём нападзізабытага рамства ці промыслу, як правіла, пазначаюць на карце тэрыторыю ягонага бытавання, не зважаючы на дзяржаўныя межы.

Мы ўжо пісалі пра тое, як важна правільна арганізаваць экспазіцыю агульнанацыянальнай выстаўкі народнай творчасці. Адзначалі, што размяшчэнне экспазіцыі па рэгіёнах дае унікальную магчымасць адчуць, вобразна ўспрыняць непаўторнасць такоў ці іншага куточка нашай Бацькаўшчыны. Але ў нашым народным мастацтве ёсць, дзякуй Богу, зберагліся да нашага часу з'явы, пра якія варта гаварыць, якія варта паказваць асобна. Адна з іх — падвойнае ткацтва,

Майстрыха Людміла Сацэвіч. Камянецкі раён, в.Бялёва.

Такі ж "вопыт", які знайшоў адлюстраванне ў творчасці, Уладзімір Бойка "прачытаў" у 70-ыя гады ў мастацтве Арлена Кашкурэвіча:

"Не будзе перабольшаннем сказаць, што афорт Кашкурэвіча, прысвечаны партызанскім маці, — ледзь не самы лепшы ва ўсёй яго... творчасці... Ён, гэты аркуш, увабраў і сканцэнтраванай у сабе ўсе сілавыя лініі творчасці мастака...

У кожнага чалавека ёсць маці... Пачатак жыцця... Такая родная ўсмешка... Такая пяшчота!.. І паспрабуйце зразумець і перадаць словамі мацярынскую душу, калі маці праводзіць сына на вайну...

... Я пра гэты аркуш думаю пастаянна..."

Пошук "сілавых ліній", якія падтрымліваюць чалавека ў яго намаганнях, якія звязваюць чалавека з усім светам, праз якія перадаецца яго жыццёвы вопыт і разуменне людзей... У такім пошуку быў Уладзімір Бойка ўсё жыццё. Па сутнасці, гэта пошук сваёй справы, месца ў жыцці і таго добрага, што можа пакінуць у спадчыну чалавек.

Зусім невыпадкова прыгадваюцца апошнія словы, якія былі сказаны гэтым чалавекам свайму найлепшаму сябру, каханай жонцы: "Чем ближе финал, тем сильнее формула Матери".

Гэтыя словы былі відавочна выпакутаваныя ў апошнія дні жыцця, хоць больш дакладна — на працягу многіх гадоў жыцця. Незадоўга да гэтых, апошніх дзён Уладзімір Андрэевіч запісаў радок, які сумам азваўся ў сэрцы блізкіх:

"Всплывает Матери лицо — и замыкается кольцо".

Яе, гэтую формулу, ён, здаецца, шукаў усё жыццё. З думкамі пра Маці ён адыходзіў у вечнасць. Гэтаксама, як з Маці ўсё пачалося...

Я напісала свае радкі, прысвячэнне або рэцэнзію на ненапісаную кнігу, з светлымі думкамі пра светлага чалавека, з пачуццём вялікай падзякі і лёсу, і аўтару гэтай "кнігі" за тое, што ён быў, што ён быў адным з нашых сучаснікаў і суайчыннікаў, што ён убачыў ува мне адну з гераней сваёй "кнігі", за само існаванне шчырага слова ў абарону жыцця і прыгажосці...

Уладзімір Бойка

Я не суддзя, я сведка веку.
Так мала веры засталася,
што давядзецца чалавеку
з зярнятаў прыкакаць калоссы.

Кроў з нашых жылаў — не радзім...
Душа дашчэнт зруйнавана.
І тая высахла крыніца,
што загіла б сэрца раны...

Наскрозь прасякнуты манюю
дажджы прыгожых слоў адвеку
і над табой, і нада мною...
Я не суддзя, я сведка веку...

7.XI.92.

А мы... А мы — своею мы жыццём жыві?
Что проку знать — не поле перейти.
И кто зачтёт отчаянье усилий —
до истины, хоть горькой, но — дойти.